Studia Ucrainica Varsoviensia 14
ISSN 2299-7237, e-ISSN 2545-157X
Copyright © by Nataliia Tykholoz, 2026
Creative Commons: Uznanie Autorstwa (CC BY) 4.0
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/
https://doi.org/10.31338/2299-7237suv.14.11

Наталія ТИХОЛОЗ, Nataliia TYKHOLOZ
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3968-9162
e-mail: ntycholoz@gmail.cjm

До питання авторства статті *Карпатські бойки і їх родинне житє* в альманасі *Перший вінок* (1887)

Towards the Question of the Authorship of the Article *The Carpathian Boikos and Their Family Life* in the Almanac *The First Garland* (1887)

The paper addresses the question of the authorship of the article *The Carpathian Boikos and Their Family Life*, published in the almanac *The First Garland* (1887) under the name of Ol'ha Franko and long regarded as her only scholarly work. It analyzes the biographical circumstances of Ol'ha Franko's life in 1886–1887 and her linguistic profile. The paper offers a detailed textological comparison with Ivan Franko's Polish-language article "'Gmina' i 'Zadruga' wśród rusińskiego ludu w Galicyi i na Bukowinie" (1887) ["The 'Rural Community' of Western Slavs and the 'Rural Community' of South Slavs among the Ruthenian People in Halychyna and Bukovyna"]. This analysis reveals significant textual parallels and thematic correspondences between the two texts.

The study demonstrates that a letter from Father Ivan Kuziv to Ivan Franko – containing ethnographic material later used in Franko's Polish-language article in the Warsaw-based newspaper *Głos* [*The Voice*] – served as a common source for both publications.

It is argued that the true author of *The Carpathian Boikos and Their Family Life* was Ivan Franko, who not only acted as the de facto editor of the almanac but also constructed a literary hoax by publishing the text under a female pseudonym.

Keywords: *The First Garland*, almanac, the Boikos, Ol'ha Franko, literary hoax.

У статті порушено проблему атрибуції розвідки *Карпатські бойки і їх родинне житє*, що була опублікована у жіночому альманасі *Перший вінок* (1887) під іменем Ольги Франко і довгий час уважалася єдиною її науковою працею. На підставі аналізу обставин життєпису Ольги Франко у 1886–1887 роках та її мовного обличчя, а також при глибшому текстологічному зіставленні цієї праці з польськомовною статтею Івана

Франка *„Gmina" i „Zadruga" wśród rusińskiego ludu w Galicyi i na Bukowinie* (1887) встановлено текстуальні збіги і тематичні перегуки обох текстів. З'ясовано, що джерелом для написання обох статей слугував лист отця Івана Кузіва до Івана Франка, етнографічний матеріал з якого письменник використав для написання своєї польськомовної статті, опублікованої у варшавській газеті *Głos*. Висловлено твердження, що справжнім автором статті *Карпатські бойки і їх родинне житє* слід уважати Івана Франка, який був не лише реальним редактором альманаху, а й творцем літературної містифікації, підписаної чоловіком від жіночого імені.

Ключові слова: *Перший вінок*, альманах, бойки, Ольга Франко, літературна містифікація.

У травні 1886 року в Києві Іван Франко одружився з Ольгою Хоружинською. Умовою щасливого подружжя Іван Франко уважав „обопільну взаємну резигнацію" та „поблажливість до взаємних похибок", а в дружині він хотів бачити „помічницю і товаришку" у „своїх власних працях літературних"[1]. Про це він відверто писав нареченій ще в першому листі до неї від 4 вересня 1885 року: „…думаю, що коли б нам удалось устроїти таку літературно-наукову спілку, до якої Вас уважаю спосібною, то й життя наше могло б уложитися гарно та щасливо"[2].

Тож розглядаючи шлюб як *„літературно-наукову спілку"* та бажаючи бачити у своїй майбутній дружині відповідні „спосібності" до літературної і наукової праці, письменник ще до одруження почав уводити її в коло свого спілкування та своєї літературної і громадської діяльності. У цьому прагненні він був собою, інакше не міг і не вмів. Зрештою, Іван Франко завжди бачив себе у праці і своєю жагою та енергією запалював інших. Ольга ж виявилася неготовою до таких творчих активностей. Попри те, що жінка любила читати й пізнавати щось нове, вона не мала літературних амбіцій, не виявляла особливих творчих бажань чи задумів і не бачила в собі таланту до такого роду праці. І про це чесно зізнавалася в листі до нареченого 11 жовтня 1885 року: „Я рєшительно не нахожу въ себє никакого таланта къ литературной деятельности: у мені нєтъ ни свєденій необходимыхъ, ни слога, словомъ ничего того, что требуєтся въ этом случає"[3].

Саме тому, очевидно, персональне запрошення Наталії Кобринської до Ольги Хоружинської написати статтю до жіночого альманаху „Перший вінок" викликало в неї здивування і навіть паніку („я чуть не расплакалась над ним"[4]).

Не тільки Франко, а й його друзі та подруги, його середовище, його спільнота немовби очікували від неї, що дружина письменника і вченого буде також

---

[1] І. Франко, *Зібрання творів*: у 50 т., Київ 1986, т. 48, с. 596, 545.

[2] *Ibidem*, с. 545.

[3] Л. Чернишенко, *Листи Ольги Хоружинської до Івана Франка* [в:] „Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові", вип. 2, 2001, с. 148.

[4] *Ibidem*.

дослідницею й літераторкою, урешті, що буде йому рівнею – передусім в інтелектуально-творчому вимірі. Чи відповідала вона вповні цим високим вимогам і очікуванням? Хтозна. Сама в цьому дуже сумнівалася.

Попри свою освіченість, Ольга Франко виявилася не зовсім готовою до шлюбу як до „літературно-наукової спілки", тим паче коли провід у ній вів такий геніальний літературний маестро, як Франко. (Хтозна, чи в тогочасному культурному просторі по обидва боки Дніпра взагалі існувала жінка, яка б могла на рівних товаришувати Франкові у його творчих інтенціях!) Одначе інтуїція Івана Франка вказала таки на Ольгу. І хотіла вона чи ні, але мимоволі вона усе ж стала тим „творчим проєктом", що отримав назву „дружина Франка". Своє міцне і кремезне „хлопське" плече підтримки підставив дружині-дворянці чоловік. Зрештою, Іван Франко по-дружньому творчо підтримував упродовж свого життя не один молодий талант, то чому б у цьому випадку мав вчинити інакше? Тим паче коли йшлося про літературно-науковий дебют його дружини в альманасі *Перший вінок*, що був концептуально замислений як „жіночий" і в якому він на правах редактора (щоправда, таємного, бо ніде в книзі редакторська праця Івана Франка не була зазначена) поправив чимало текстів[5].

Отож, отримавши з подачі й рекомендації Івана Франка листа від однієї із редакторок альманаху, Наталії Кобринської[6], Ольга дуже сприкрилася і знітилася через „свою неспособность" і пожалілася нареченому (див. її лист від 11 жовтня 1885 року)[7]. У цьому її зізнанні не було ні зайвої скромності, ні кокетства. Вона взагалі, до її честі, була доволі відвертою і щирою як у своєму листуванні, так і у своїх усних висловлюваннях та емоціях упродовж усього життя, і якісь манірності чи куртуазності у спілкуванні були їй невластиві. Іван Франко, отримавши схвильований лист від нареченої (а це був тільки другий її лист до нареченого після пропозиції руки і серця!), намагався заспокоїти дівчину і запевняв, що не треба особливо перейматися листом пані Кобринської: „…коли не можете для неї нічого зробити, то й не мучтеся, а коли можете що-небудь (от хоча б списати деякі важніші московські статті про жіночу справу) – то зробіть"[8].

Одначе ім'я Ольги Хоружинської як потенційної авторки жіночого альманаху вже було назване і занотоване обома редакторками „Першого вінка" (як Наталією Кобринською, так і Оленою Пчілкою), а шлюб із Франком не давав можливості зробити кроку назад. І хоч сама Ольга ще не знала, про що мала би писати, то

---

[5] Про це докладніше див.: А. Швець, *Іван Франко за лаштунками „Першого вінка", або Десять контроверз видавничої історії альманаху* [в:] „Слово і Час", № 2 (728), 2023, с. 69–88.

[6] Лист Н. Кобринської до О. Хоружинської від 1 жовтня 1885 р. див.: Я. Мельник, *„Ми собі з Вашою жінкою добре живемо": Ольга Франко й Наталія Кобринська* [в:] *Садиба Франка: науковий збірник заповідника „Нагуєвичі"*, Дрогобич 2022, кн. ІІІ, с. 25.

[7] Л. Чернишенко, *Листи Ольги Хоружинської до Івана Франка* [в:] „Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові", вип. 2, 2001, с. 148–149.

[8] І. Франко, *Op. cit.*, т. 48, с. 555.

все ж виглядало на те, що питання її участи було вирішене. Принаймні 31 грудня 1886 року після розмови і прогулянки з Франком Осип Маковей у щоденнику записав: „В жіночім альманасі редакції Кобринської буде щось і його жінки Ольги”[9]. Тож Олена Пчілка у листі до Івана Франка (який і був реальним його редактором) від 6 лютого 1887 року окреслила спектр і тематику літературного матеріалу, який сподівалася отримати від дружини відомого класика. Зокрема пропонувала колишній вихованці Київських вищих жіночих курсів написати спогади та викласти свої враження про навчання і „пробування на курсах”[10]. Ця пропозиція наддніпрянської письменниці виглядала дуже логічною, бо апелювала до безпосереднього нещодавнього досвіду Ольги Хоружинської як курсистки.

Проте писати будь-що до *Першого вінка* Ольга не поспішала. Тим паче, що в цей час мала значно важливіші реальні (а не літературні), справи, які були пов’язані спершу із передшлюбними клопотами (готування документів, листовне спілкування з дідом І. Федоровським, якому не подобалося те, що онука планувала вийти заміж і переїхати в іншу країну) і здоров’ям („У меня была невралгія, признаюсь, она сопровождается присквернейшимъ состояниемъ духа”, – писала у листі до Івана Франка 21 грудня 1885 р.[11]), потім із самим одруженням і переїздом на постійне мешкання в Австро-Угорщину, а далі – з облаштуванням на новому місці та очним знайомством з родичами, приятелями і приятельками чоловіка.

„На Зелені свята руські ми з Олею думаємо бути в Нагуєвичах. Чи не могли б і ви тоді загостити до нас?”[12], – писав Іван Франко до Уляни Кравченко у травні 1887 року. Але на Святу Трійцю, 13–14 червня, Франки гостювали у Наталії Кобринської у Болехові і влаштували собі прогульку до скель Бубнища. А „медовий” місяць (від 17 липня по 20 серпня) провели в бойківському селі Дидьовій Турчанського повіту на Львівщині[13]. Ольга потроху знайомилася з укладом не лише міського життя Галичини, а й з життям селян. Проте усе ж сильно ностальгувала за своїми кревними.

Відтак напередодні нового 1887 року Ольга поїхала до Києва відвідати сестру Антоніну, у якої якраз народився син Ілля, тішилася новонародженим небожем і приглядалася пильніше до того, як Антоніна Трегубова опікується малям. Усе це цікавило її в той час значно сильніше, ніж стаття, яку мала би писати. Тим паче, що під серцем носила уже свого первістка і сама готувалася

---

[9] О. Маковей, *Дневник [Записи про Івана Франка]* [в:] *Semper magister et semper tiro: Іван Франко та Осип Маковей*, упоряд., передм., коментарі та пояснення слів Н. Тихолоз, Львів 2007, с. 40.

[10] *Лист Олени Пчілки до І. Франка від 6 лютого 1887 р.* (ІЛ, ф. 3, №1608, с. 628).

[11] Л. Чернишенко, *Листи Ольги Хоружинської до Івана Франка* [в:] „Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові”, вип. 2, 2001, с. 150.

[12] І. Франко, *Op. cit.*, т. 49, с. 111.

[13] М. Мороз, *Літопис життя і творчості Івана Франка*: у 3 т., Львів 2016, т. 1: *1856–1886*, наук. ред. Г. Бурлака, с. 480, 483, 485.

стати матір'ю. Не знаємо, яким був перебіг першої вагітності Ольги Франко, але характерний для жінок у цьому стані синдром „гніздування" спонукав її нагадувати заклопотаному літературною працею чоловікові, щоб дбав про переїзд на нове помешкання, бо партерова двокімнатна квартира на вул. Големб'я, 9, у якій мешкало подружжя, була сира, дорога й узагалі недобра для майбутньої дитини. Скидається на те, що всі ці господарські та передпологові клопоти займали свідомість Ольги значно більше, ніж література і комплектування жіночого альманаху.

Очевидно, зважаючи на зайнятість своєї дружини цими „жіночими" клопотами, Іван Франко спробував „перезамовити" написання спогадів про вищі жіночі курси київській знайомій Олені Доброграєвій, яка навчалася разом з Ольгою Хоружинською. Проте Олена Доброграєва не захотіла висвітлювати цю тему через політичні інсинуації та напругу, що існували в суспільстві довкола Київських вищих жіночих курсів (далі КВЖК) (зокрема у 1886 році було закрито фізико-математичне відділення і припинено набір на навчання на історико-філологічному відділенні[14]). У листі до Івана Франка від 22 березня 1887 року вона писала:

> Питаєте Ви чи не могла би я написати статтю про жіночі курси в Росії. Скажу на це: навряд чи буду могла, бо в мене тепер небагато дозвілля, та й живу я в такому місці, де зовсім не можна добути книжок. Що до споминок моїх, то не обійдеться без формалізму, нещирости, бо хоч курси тепер замкнуті, але є ще комісія, що радить над їх долею; вона не скінчила своїх робіт і треба стерегтись, щоб якою мимовільною, легковірною згадкою не нашкодити курсам. При таких умовах і до цеї роботи мене якось не тягне[15].

Одначе альманах треба було все ж викінчувати і здавати до друку. Тема про КВЖК не вив'язалася у спогадовий сюжет ні в Олени Доброграєвої, ні в Ольги Франко. Можливо, остання не написала про це ще й тому, що насправді не закінчила КВЖК (бо ж, провчившись лише два роки з чотирьох, вийшла заміж за Івана Франка) і вважала, що не має цілісного враження про повний курс навчання. Хай там як, але треба було шукати якогось компромісу і запропонувати якусь іншу тему для публікації в альманасі. Відтак, здогадно, наприкінці березня або й у квітні, в Івана Франка зродилася ідея подати до альманаху історію про життя карпатських бойків – звісно, це мала бути

---

[14] Див докладніше: К. Кобченко, *Освіта жінок як форма емансипації: приклад Наддніпрянської України (середина XIX – початок XX століття)* [в:] *Українські жінки у горнилі модернізації*, під заг. ред. О. Кісь, Харків 2017, с. 66.

[15] *Лист О. Доброграєвої до І. Франка від 22 березня 1887 р.* (ІЛ, ф. 3, № 1608, с. 693–694).

розвідка його дружини (альманах було задекларовано винятково як жіноче видання!). Очевидно, що на цей час письменник уже мав на руках листа (лист недатований, проте написаний, правдоподібно, за твердженням Оксани Нахлік, у 1887 році[16]) від свого гімназійного приятеля, а на той час уже отця Івана Кузіва з Дидьови, у якому містився прегарний етнографічний опис життя бойків у селі Ліктя, зокрема малознані факти про давній спосіб життя „ґмінами" і „задругами", тобто великими сімейними общинами по дві або три родини в одній хаті. Листи Івана Франка до Івана Кузіва не відомі, і це ускладнює з'ясування докладніших обставин написання такого розлогого і щедрого на етнографічний матеріал тексту. Проте зі способу епістолярної комунікації Івана Франка (якому чимало його знайомих зі сіл і містечок листовно „постачали" фольклорні матеріали) можемо здогадатися, що ці записи о. Кузів зробив на прохання свого колишнього гімназійного приятеля. Тим паче влітку 1886-го подружжя Франків відпочивало у Дидьовій, і контакти з ним були теплими і щирими.

Очевидно також, що ці записи Іван Франко планував використати для власних студій, бо в листопаді 1886 року він якраз розпочав свою співпрацю з варшавською газетою *Głos*, де вже опублікував у двох поданнях статтю *Dwory i chaty w Galicji* (№7, від 1(13).XI, с. 106–107; №13, від 13 (25). XII, с. 197–198) і планував цю співпрацю продовжити низкою наступних своїх публікацій у цьому часописі.

І свої плани він реалізував. У травні 1887-го у польськомовній газеті *Głos* вийшла стаття Івана Франка під назвою *„Gmina" i „Zadruga" wśród rusińskiego ludu w Galicyi i na Bukowinie* (№19, від 2 (14). V, с. 264–296), у якій він описував життя бойків на матеріалі спостережень за побутом сіл Дидьова та Ліктя. У цій розвідці автор послуговувався етнографічними спостереженнями отця Кузіва, але не згадував його. Натомість указував на те, що взяв до уваги відомості, які зібрала „влітку минулого року в горах Самбірського повіту і опрацювала в статті, що входить до «жіночого альманаху» [одна із первісних, робочих, назв альманаху *Перший вінок*, на якій наполягала Наталія Кобринська. – *Н. Т.*], який друкується тепер у Львові, пані Ольга Франко. Дані, які зібрала в цій статті пані Франко, стосуються лише двох гірських сіл Ліктя і Дидьови…"[17].

З цього „рекламного" пасажу Івана Франка і поклику на ще неопубліковану статтю у *Першому вінку* його дружини стає зрозуміло, що станом на травень стаття за підписом Ольги Франко або була закінчена, або якраз вивершувалася. Переконує в цьому і лист Наталії Кобринської до Івана Франка від 7 травня 1887 року, у якому адресантка писала: „Вашої ш[ановної] жінки розправу

---

[16] *Лист о. Івана Кузіва до Івана Франка, без дати* (ІЛ, ф. 3, №1631, с. 475–482). Див.: О. Нахлік, *Іван Кузів – особистість, священник, етнограф, фольклорист. До 105-х роковин пам'яті*, https://zbruc.eu/node/116952, [14.11.2023].

[17] І. Франко, *Op. cit.*, т. 44, кн. 1., с. 489.

я прочитала, і прошу заявити мою сердечну подяку – надзвичайно добре припадає до змісту цілої книжки, з чого я надзвичайно також рада – не говорячи уже нічо о правдивій стійности [цінності. – *Н. Т.*]"[18].

Стаття *Карпатські бойки і їх родинне житє*[19] Кобринській сподобалася. Вона і справді була написана добре, живою й органічною українською мовою, з цікаво закроєними проблемними моментами, з увагою до жіночих аспектів побуту бойків. Розповідь у ній провадилася від першої особи, і це додавало відчуття правдивості, відвертості і „я-присутности" авторки у досліджуваному просторі сіл, про які йшлося. Вдячним словом у ній згадано і самого о. Кузіва, який „ласкаво" „достарчав" етнографічні відомості, і власний побут авторки влітку 1886-го у с. Дидьова.

Одначе пильніший порівняльний аналіз листа о. Кузіва до Івана Франка, статті *„Gmina" i „Zadruga" wśród rusińskiego ludu w Galicyi i na Bukowinie* і розвідки *Карпатські бойки і їх родинне житє* вказує на перегуки, подібності і спільні фрагменти цих трьох текстів. На „численні «збіги» розвідки О. Франко" з листом о. Кузіва однією з перших вказала Ярослава Мельник[20], справедливо відзначивши також і „редакторські «старання» І. Франка щодо статті своєї дружини"[21]. Але не менш численні текстуальні збіги бачимо і між статтями в газеті *Głos* (за підписом Івана Франка) та альманасі *Перший вінок* (за підписом Ольги Франко). То хто ж тоді справжній автор?

Текст статті *Карпатські бойки і їх родинне житє* написаний прекрасною літературною мовою, зв'язно і доладно. Це різко контрастує зі стилістикою і „мовним обличчям" Ольги Хоружинської в її листах до Івана Франка як цього періоду, так і наступних етапів її життя. Ще в першому листі до майбутнього чоловіка (від 12 вересня 1885 р.) вона перепрошувала за свою „мішанную мову" і зауважувала, що „все же свою мысль выражать на бумази по украиньскому ще не привыкла"[22]. Про тогочасний смутний стан Ольги, пов'язаний із запросинами Наталії Кобринської до участи в альманасі інформував Франка і Єлисей Трегубов. „Вона аж плаче… не розбире її листа…", – писав той у листі від 29 жовтня 1886 року і додавав непевно: „з неї хіба буде літераторша"[23]. Осип Маковей, який часто заходив до подружжя Франків додому „на чай", у своєму щоденнику за 18 червня 1887 року записав: „Жінка [Івана Франка. – *Н. Т.*]

---

[18] *Лист Н. Кобринської до І. Франка від 7 травня 1887 р.* (ІЛ, ф. 3, №1602, с. 64–65).

[19] О. Франко, *Карпатські бойки і їх родинне житє* [в:] *Перший вінок. Жіночий альманах. Виданий коштом і заходом Наталії Кобринської і Олени Пчілки*, Львів 1887, с. 217–230.

[20] Я. Мельник, *„Се єдина наукова річ, написана українкою": Ольга Франко в „Першому вінку"* [в:] „Українське літературознавство", вип. 87–88, 2024, с. 24.

[21] *Ibidem*, с. 25.

[22] Л. Чернишенко, *Листи Ольги Хоружинської до Івана Франка* [в:] „Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові", вип. 2, 2001, с. 148.

[23] Л. Чернишенко, *Листи Єлисея Трегубова до родини Франків* [в:] „Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові", вип. 4, 2004, с. 66.

майже тільки змосковська говорить, хоть і знає [очевидно, у значенні „розуміє". – *Н. Т.*] по-нашому"[24].

У листопаді 1886 року Єлисей Трегубов, намагаючись заспокоїти Ольгу, яка продовжувала жалітися йому на свою „безталанность" і на те, що „ничего не виходить" (навіть переклади), рекомендував їй зайнятися найперше облаштуванням сімейного затишку та побуту[25]. Саме в цій ролі, як вважав київський родич Ольги, вона буде „доброю помощницею мужа", ніж коли би „писала трактаты, а хата обратилась в такую грязь, что и сєсть нєгде"[26].

Усе це наштовхує на думку про те, що міра втручання Івана Франка у текст за підписом його дружини була більшою за просто „редакторські правки". Вочевидь, навіть якщо Ольга Франко і подала якийсь текст від себе, то Франкові все ж довелося його переписати через її невміння „свою мысль выражать на бумази по украиньскому". Поза тим, відомо, що редакторська участь Івана Франка часто-густо полягала у фактичному переписуванні текстів настільки, що від попередньої версії залишався лише заголовок[27].

Тож уважаю, що авторами статті *Карпатські бойки і їх родинне житє* слід називати найперше самого Івана Франка та його респондента отця Івана Кузіва. Оскільки основою для написання цієї розвідки, поза сумнівом, слугував лист о. Івана Кузіва (істотні текстуальні збіги другого розділу статті та листа очевидні), який Іван Франко дописав, додавши до нього першу оглядову частину про місцерозташування сіл Дидьова і Лікоть, зовнішній вигляд бойків (чоловіків і жінок), їх помешкання, спосіб господарювання, одяг і харчування. Таким чином письменник-учений перетворив сирий етнографічний матеріал на повноцінну дослідницьку етнологічну розвідку.

У чому ж полягала роль Ольги? Найпевніше в тому, що вона доповнила цей загальний огляд своїми спостереженнями, найімовірніше висловленими чоловікові усно, з пам'яті (від часу її побуту в Дидьові минуло трохи більше, як пів року, тож враження ще були відносно свіжими), який і надав цьому всьому вигляду закінченої статті. Не применшуючи її участи, на цій підставі, звісно, Ольгу також можна зачислити до співавторів статті *Карпатські бойки і їх родинне житє*. Але вказувати її як одноосібну авторку, гадаю, усе ж некоректно.

Характер захоплення Ольги Франко фольклором та етнографією в наступні роки її життя вказує на те, що вона головно записувала різнорідні матеріали від селян (імовірно, під впливом і на прохання чоловіка, який заохочував її до цієї справи), одначе не бралася за їх наукове осмислення і опрацювання. З цього приводу цілком слушно зауважує дослідниця Ярослава Мельник, що Франкові

---

[24] О. Маковей, *Op. cit.*, с. 42.

[25] Л. Чернишенко, *Листи Єлисея Трегубова до родини Франків* [в:] „Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові", вип. 4, 2004, с. 88–89.

[26] *Ibidem*, с. 89.

[27] Див.: Л. Маляренко, *Іван Франко – редактор*, Львів 1970.

„легше і швидше було самому опрацювати записи дружини, аніж консультувати її”[28]. Натомість тема родинних „задруг”, тобто „патріархальної сім’ї, яка після смерті батька не ділиться, а живе разом”[29] виникала і знаходила свій розвиток і в наступні роки у студіях Івана Франка (*O góralach ruskich w Galicji*, 1889; *Сліди снохацтва в наших горах*, 1895).

Участь Івана Франка в написанні статті *Карпатські бойки і їх родинне житє* пояснює і таку різку зміну теми з „наддніпрянської” на „галицьку”, що була не характерна для зацікавлень Ольги Франко на той час. Згодом, у *Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 року* (1910), Іван Франко писав, що серед авторок альманаху *Перший вінок* свою жінку, „хоч українку родом”, він зачисляє до „галичанок”[30]. Щоправда, Михайло Павлик у статті *Перші ступні руско-українського жіноцтва* (1890) указував, що стаття Ольги Франко – це „єдина наукова річ, написана Українкою”[31] (інші 5 з 17 авторок альманаху, що походили з Наддніпрянщини, виступили в жанрах поезії і прози).

Текстуального збігу двох статей *„Gmina” i „Zadruga” wśród rusińskiego ludu w Galicyi i na Bukowinie* та розвідки *Карпатські бойки і їх родинне житє* спершу не зауважили номінальні редакторки і фінансові менеджерки *Першого вінка* – ні Наталія Кобринська, ні Олена Пчілка. Звісно, що про текстуальні збіги з листом о. Кузіва вони не могли знати (лист зберігався серед епістолярію письменника і до сьогодні залишається неопублікованим[32]). Стаття Івана Франка *„Gmina” i „Zadruga” wśród rusińskiego ludu w Galicyi i na Bukowinie* в перекладі українською була опублікована в 50-томному виданні письменника лише 1984 року[33].

Проте після виходу альманаху Наталія Кобринська, як твердить Алла Швець, усе ж була невдоволена, бо „боялася поганого реноме альманаху та закидів у непослідовності його видавничих принципів”, адже всі матеріали мали бути оригінальними і друкуватися вперше, а „стаття О. Франко польською мовою вже з’явилася раніше в часописі „Głoś” (1886, No 192)”[34]. У такому твердженні дослідниці, очевидно, усе ж закралася помилка, бо журнал *Głos* почав виходити у жовтні 1886 року і налічував усього 13 номерів за цей календарний рік (тож №192 вказаний хибно); окрім цього стаття Ольги Франко в цьому часописі взагалі не друкувалася. Натомість у травні 1887-го у цій газеті, як мовилося вище,

---

[28] Я. Мельник, *„Се єдина наукова річ, написана українкою”…*, с. 27.

[29] І. Франко, *Op. cit.*, т. 27, с. 354.

[30] І. Франко, *Op. cit.*, т. 41, с. 454.

[31] М. Павлик, *Перші ступні руско-українського жіноцтва* [в:] „Народ”, № 4 (15. XI.), 1890, с. 46.

[32] Вісім листів о. І. Кузіва до І. Франка опублікував свого часу Роман Горак, див.: Р. Горак, *Друзі з Добрівлян*, Львів 2010, с. 93–96. Проте саме цей лист, у якому йшлося про життя лікотських бойків, він чомусь оминув (ІЛ, ф. 3, №1631, с. 475–482).

[33] І. Франко, *Op. cit.*, т. 44, кн. 1, с. 487–495.

[34] А. Швець, *Op. cit*, с. 72.

вийшла стаття Івана Франка під назвою *„Gmina" i „Zadruga" wśród rusińskiego ludu w Galicyi i na Bukowinie* (№19, від 2(14). V., с. 264–296).

Роман Заклинський у листі до Олександра Барвінського від 20 вересня 1888 року писав, що відомості про те, що бойківські „родини не розділяються іно жиют разом вкупі", повторила пані Франко за історією, знаною „уже з описів Данила Лепкого, поміщених в фейлетоні «Діла» за р[ік] 1886 ч[исла] 62 і 63 [ідеться про статтю *З нашої хати* (*Діло*, 1886, ч. 61, від. 4(16). VI., с. 1; ч. 62, від 7(19). VI., с. 1–2; ч. 63, від 10(22). VI., с. 1–2, підписану криптонімом *-К-*. – *Н. Т.*], за котрим то автором подала ту вість «Географія Руси», видана Просвітою (стор. 121) [йдеться про книгу Р. Заклинського *Географія Руси* (Львів: Просвіта, 1887, ч. І.: *Русь галицька, буковинська й угорська*, 150 с.). – *Н. Т.*], ще перед появленємся «Першого Вінка», в котрім та відомість появилася уже третий раз в протягу двох років"[35]. Повторення відомостей, записаних різними дослідниками приблизно в той самий час, підтверджує правдивість таких даних для науки. Про текстуальні перегуки тут не йшлося: інформація про общинне життя бойків і в статті *З нашої хати* (1886), і в підручнику Романа Заклинського *Географія Руси* (1887) лише фіксувала та інформувала про такий факт, але докладно це не описувала. Натомість у статтях *Карпатські бойки і їх родинне житє* та в польськомовній *„Gmina" i „Zadruga" wśród rusińskiego ludu w Galicyi i na Bukowinie* про цей феномен говорилося докладно, із численними прикладами.

Що ж стосується „невдоволення" Наталії Кобринської з приводу „неоригінальності" статті *Карпатські бойки і їх родинне житє*, то тут, очевидно, не варто ставити провину на карб ні письменникові, ні тим паче його дружині. Іван Франко на певному етапі власних досліджень „поділився" науковим сюжетом, над яким працював у той час, зі своєю дружиною. Розуміючи, що сам-таки став призвідцем тієї ситуації, що склалася (бо ж не хто інший, як він спротегував і порекомендував свою наречену (а згодом – дружину) двом шанованим письменницям – Олені Пчілці і Наталії Кобринській), вийшов із ситуації в той спосіб, що скомпонував із власних матеріалів осібну статейку (щоправда, уже не польською, а українською мовою, як того вимагала концепція україномовного жіночого альманаху), яку й підписав ім'ям і прізвищем своєї дружини: „Ольга Франко". Так в альманасі *Перший вінок* з'явилася розвідка *Карпатські бойки і їх родинне житє*, яку в певному сенсі можна вважати такою собі літературною фікцією й містифікацією, бо ж була вона написана чоловіком від жіночого імені. Зрадив його в цій історії хіба власний дослідницький азарт і здорове бажання одруженого чоловіка заробляти й утримувати свою новостворену сім'ю. За статті у польськомовній пресі Іван Франко отримував гонорари, у той час як альманах *Перший вінок* він редагував безоплатно. Мабуть, не зайвим буде додати тут також і те, що за півтора місяці від публікації

[35] ВР ЛННБУ, ф. Барв. 4903/ п. 312, с. 24.

статті *„Gmina" i „Zadruga" wśród rusińskiego ludu w Galicyi i na Bukowinie* у подружжя Франків народився первісток – син Андрійко.

Поза тим в усій цій історії не було й жодної „вини" Ольги Франко, яка просто не хотіла брати участи в „альманаховому марафоні". Тож їй не можна закинути того, що опублікована й підписана її іменем стаття є „плагіатом" з наукового доробку її чоловіка. Бо це не була ні її одноосібна стаття, ні її амбіція – бути серед авторок першого жіночого альманаху. І в цьому вона була чесною зі собою і з Іваном Франком від початку!

Звичайно, з погляду справедливості та літературних амбіцій було в цьому видавничому проєкті багато пристрастей, закулісних ігр та різних обставин. „Було се видання компромісове з різних поглядів", – писав про нього Іван Франко[36]. Ольга Кобилянська, яка так хотіла бути присутньою в *Першому вінку*, залишилася за його бортом[37], а Ольга Франко, яка не докладала до цього особливих зусиль і навіть не мріяла про це, увійшла до альманаху з легкої руки свого чоловіка. Наталія Кобринська, виходячи з гендерних маркерів, різко відмовила у присутності в альманасі Михайлові Павлику (який хотів помістити у ньому свою примітку до публікації сестри), проте, віддаючи Франкові „неограниченое проводирство в нашій літературі"[38] і безапеляційно довіряючи його редакторському досвіду, не сподівалася, що сам Іван Франко (наче та мудра дівчина з народної казки – „і взута, і боса") зуміє, хоч і мимоволі, стати не лише редактором цього видання, а і його (спів)автором, ба більше – під власним прізвищем!

З такої літературної містифікації і почалася історія Ольги Франко як літераторки та дружини великого класика. Одначе сам Іван Франко як організатор та промотор цієї справи, мабуть, таки не хотів би, щоб ми знали про його допомогу. Бо не слід виключати й того факту, що на „творчому" обличчі своєї дружини йому тоді залежало значно більше, ніж на правді. Можливо, у такий спосіб він хотів стимулювати дружину до літературної праці та додати їй певності у своїх силах, розпочавши (попри все!) її кар'єру літераторки, а можливо, уже тоді розумів, що має дбати про „честь фамілії". Проте стаття *Карпатські бойки і їх родинне житє* номінально так і залишилася єдиною друкованою науковою працею дружини Івана Франка впродовж усього її життя.

Історія альманаху *Перший вінок*, що мислився як символ об'єднання літературних сил галичанок і наддніпрянок, продемонструвала красиві інтенції, великі амбіції (як у позитивному, так і в негативному значені цього слова) провідних діячок свого часу, які мали сміливість виступити та зреалізувати цю свою мрію, та водночас засвідчила неготовність і непідготованість жіночого емансипаційного процесу до самостійності й до викликів, які стояли перед жінками. Поза

---

[36] І. Франко, *Op. cit.*, т. 41, с. 453.

[37] Див.: В. Вознюк, *Золота нитка Ольги Кобилянської*, Чернівці 2023, с. 110–121.

[38] *Лист Н. Кобринської до І. Франка від 3 червня 1886 р.* (ІЛ, ф. 3, № 1608, с. 341–342).

тим цей видавничий „соборницький" проєкт, „виданий коштом і заходом Наталії Кобринської і Олени Пчілки", багато в чому нагадував ще один проєкт, натхненниками якого були представники київської „Старої громади", – „соборницький шлюб" із „доктрини" галичанина й українки, демонструючи на практиці складні процеси єднання українців по обидва боки Дніпра.

Так само, як редакторкам *Першого вінка* залежало на тому, щоб задекларувати альманах як першу ластівку жіночого руху, так Франкові залежало на тім, щоб його прізвище в подальшій творчій історії пов'язувалося не лише з ним одним, а й із його молодою дружиною. Тому з *Першого вінка* починається не лише історія українського жіночого руху, а й історія *фамільного літературного бренду Франків як творчої династії* (і байдуже, що на той час більшість її представників ще навіть не народилися!). Проте Іван Франко як батько і родоначальник цієї династії відчував у собі сили й енергії не на одне покоління.

> „…Життя тільки тоді життя, коли його движучою силою єсть ідея; а моє дотеперішнє життя, хоч і як не раз тяжке, було тим хіба щасливе і гарне, що ніколи ніяка невзгодина не могла мене зовсім втиснути в грязь ані збити на хвилю з ідейної дороги. Все і всюди я чув в собі сю силу, чув в ній собі таку опору, що не міг упасти", – писав Іван Франко в листі до Ольги Хоружинської за місяць до одруження[39].

Й особливо інтригуючим у цьому було те, що історія творчої династії Франків починалася не завдяки бажанню Ольги Франко бути *відомою* дружиною відомого чоловіка, а всупереч цьому.

Список скорочень / List of abbreviations

ІЛ – Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

ВР ЛННБУ – Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника НАН України

Джерела / Sources

1. ІЛ, ф. 3, №1602, с. 64–65; № 1608, с. 341–342, 628, 693–694; № 1631, с. 475–482.
2. ВР ЛННБУ, ф. Барв. 4903/ п. 312, с. 24.

[39] І. Франко, *Op. cit.*, т. 49, с. 54.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

Вознюк В., *Золота нитка Ольги Кобилянської*, Чернівці 2023. [Voznûk V., *Zolota nitka Ol'hi Kobilân's'koï*, Černìvcì 2023.]

Горак Р., Друзі з Добрівлян, Львів 2010. [Gorak R., *Druzì z Dobrìvlân*, Lvìv 2010.]

Кобченко К., *Освіта жінок як форма емансипації: приклад Наддніпрянської України (середина XIX – початок XX століття)* [в:] *Українські жінки у горнилі модернізації*, під заг. ред. О. Кісь, Харків 2017, с. 52–77. [Kobčenko K., *Osvìta žìnok âk forma emansipacìï: priklad Naddnìprâns'koï Ukraïni (seredina XIX – počatok XX stolìttâ)* [v:] *Ukraïns'kì žìnki u gornylì modernizacìï*, pìd zag. red. O. Kis′, Harkìv 2017, s. 52–77.]

Маковей О., *Дневник [Записи про Івана Франка]* [в:] *Semper magister et semper tiro: Іван Франко та Осип Маковей*, упоряд., передм., коментарі та пояснення слів Н. Тихолоз, Львів 2007, с. 33–61. [Makovej O., *Dnevnik [Zapisi pro Ivana Franka]* [v:] *Semper magister et semper tiro: Ivan Franko ta Osip Makove*j, uporâd., peredm., komentarì ta poâsnennâ slìv N. Tiholoz, Lvìv 2007, s. 33–61.]

Маляренко Л., *Іван Франко – редактор*, Львів 1970. [Malârenko L., *Ivan Franko – redactor*, Lvìv 1970.]

Мельник Я., *„Ми собі з Вашою жінкою добре живемо": Ольга Франко й Наталія Кобринська* [в:] *Садиба Франка: науковий збірник заповідника „Нагуєвичі"*, Дрогобич 2022, кн. III, с. 19–32. [Mel'nik Â., *„Mi sobì z vašoû žìnkoû dobre živemo": Ol'ga Franko j Nataliâ Kobrin's'ka* [v:] *Sadiba Franka: naukovij zbìrnik zapovìdnika „Naguêvičì"*, Drogobič 2022, kn. III, s. 19–32.]

Мельник Я., *„Се єдина наукова річ, написана українкою": Ольга Франко в „Першому вінку"* [в:] „Українське літературознавство", вип. 87–88, 2024, с. 20–30. [Mel'nik Â., *„Se êdina naukova rič napisana ukraïnkoû": Ol'ga Franko v „Peršomu vinku"* [v:] „Ukraïns'ke lìteraturoznavstvo", vip. 87–88, 2024, c. 20–30.]

Мороз М., *Літопис життя і творчості Івана Франка*: у 3 т., Львів 2016, т. 1: *1856–1886*, наук. ред. Г. Бурлака. [Moroz M., *Lìtopis žittâ ì tvorčostì Ivana Franka*: u 3 t., Lvìv 2016, t. 1: *1856–1886*, nauk. red H. Burlaka.]

Нахлік О., *Іван Кузів – особистість, священник, етнограф, фольклорист. До 105-х роковин пам'яті*, https://zbruc.eu/node/116952, [14.11.2023]. [Nahlìk O., *Ivan Kuziv – osobistìst', cvâšennik, etnograf, fol'klorist. Do 105-h rokovin pamâtì*, https://zbruc.eu/node/116952, [14.11.2023].]

Павлик М., *Перші ступні руско-українського жіноцтва* [в:] „Народ", № 4 (15. XI.), 1890, с. 42–50. [Pavlik M., *Peršì stupnì rusko-ukraïns'kogo žìnoctva* [v:] „Narod", № 4 (15. XI.), 1890, s. 42–50.]

Франко І., *Зібрання творів*: у 50 т., Київ 1976–1986. [Franko I., *Zìbrannâ tvorìv*: u 50 t., Kiïv 1976–1986.]

Франко О., *Карпатські бойки і їх родинне житє* [в:] *Перший вінок. Жіночий альманах. Виданий коштом і заходом Наталії Кобринської і Олени Пчілки*, Львів 1887, с. 217–230. [Franko O., *Karpats'kì bojki ì ïh rodinne žitê* [v:] *Peršij vinok. Žìnočij al'manah. Vidanij koštom ì zahodom Natalìï Kobrins'koï ì Oleni Pčìlki*, Lviv 1887, s. 217–230.]

Чернишенко Л., *Листи Єлисея Трегубова до родини Франків* [в:] „Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові”, вип. 4, 2004, с. 55–153. [Černišenko L., *Listi Êliseâ Tregubova do rodini Frankiv* [v:] „Naukovij vìsnik Museû Ivana Franka u Lvovì”, vip. 4, 2004, s. 55–153.]

Чернишенко Л., *Листи Ольги Хоружинської до Івана Франка* [в:] „Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові”, вип. 2, 2001, с. 145–207. [Černišenko L., *Listi Ol’gi Horužins’koï do Ivana Franka* [v:] „Naukovij vìsnik Museû Ivana Franka u Lvovì”, vip. 2, 2001, s. 145–207.]

Швець А., *Іван Франко за лаштунками „Першого вінка”, або Десять контроверз видавничої історії альманаху* [в:] „Слово і Час”, № 2 (728), 2023, с. 69–88. [Švec’ A., *Ivan Franko za laštunkami „Peršoho vinka”, abo Desât’ kontroverz vidavničoï ìstorìï al’manahu* [v:] „Slovo ì Čas”, № 2 (728), 2023, s. 69–88.]

Тихолоз Наталія – кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця, директорка Інституту франкознавства, докторантка кафедри української літератури ім. акад. Михайла Возняка Львівського національного університету імені Івана Франка.